

fuerit bona. Quia secundum Boetium (1), cuius generatio est bona, corruptio est mala. Sed generatio Christi fuit optima. Ergo passio mortis ipsius fuit pessima.

2. Praeterea, omne injustum est malum. Sed Christus injuste passus est; 1 Petr. 2, 25: *Tradebat autem iudicanti se injuste*. Ergo illa passio Christi fuit mala.

3. Praeterea, sicut eadem materia non potest esse in naturalibus sub contrariis formis, ita unus actus in moralibus non potest esse bonus et malus. Sed opus Judaeorum, ut dicitur in littera, fuit passio Christi. Ergo cum opus Judaeorum fuerit malum, passio Christi non potest dici bona.

Sed contra, nihil est Deo acceptum nisi bonum. Sed mors Christi fuit Deo acceptissima: quia ipse *tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis*: Ephes. 5, 2. Ergo passio Christi fuit bona.

Praeterea, omne quod est ex caritate, est bonum. Sed Christus ex maxima caritate fuit mortuus et passus. Ergo passio sua fuit optima.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam questionem, quod in passione Christi tria considerantur. Unum ex parte patientis, quia scilicet voluntarie passus est ex caritate. Aliud autem ex parte occidentium, qui ex iniqua voluntate eum occiderunt. Tertium est ex parte ipsorum pro quibus passus est, scilicet effectus salutis in toto humano genere. Et secundum hoc tripliciter Deus Pater, immo tota Trinitas, eum tradidit. Uno modo, praedestinando passionem ejus ad salutem humani generis. Secundo, Christo homini voluntatem dando, et caritatem, ex qua pati voluit. Tertio, dando potestatem, et non cohibendo voluntatem occidentium, sicut dicitur Joan. 19, 2: *Non haberes in me potestatem, nisi data tibi fuisset desuper*.

Ad primam ergo dicendum, quod Deus Pater non tradidit Christum in mortem, quasi cogendo ipsum mori, sed dando ei voluntatem bonam qua mori vellet; et ideo non sequitur quod fuerit aliqua crudelitas in Deo.

Ad secundam dicendum, quod Christus non fuit debitor mortis ex necessitate, sed ex caritate ad homines, qua hominis salutem voluit, et ex caritate ad Deum qua ejus voluntatem implere voluit, sicut dixit Matth. 26, 59: *Non sicut ego volo, sed sicut tu*; et hoc debitum non diminuit aliquid de gratitudine actus.

Ad tertium dicendum, quod conformitas voluntatis humanae ad divinam, non est simpliciter in volendo quod Deus vult, sed in volendo eodem modo, id est ex caritate, sicut Deus vult, vel ad eundem finem; vel in volendo id quod Deus vult non velle; et hoc modo Judaei voluntatem suam divinae non conformaverunt: quia Christum ex nequitia occiderunt ad impediendam salutem, quam ex ejus praedicatione sequi videbant.

Ad quartum dicendum, quod facere aliquod malum propter bonum finem consequendum, est

(1) Colligitur aequivalenter tum ex lib. 1 de Topicis Aristotelis, cap. 5, prope finem, tum ex lib. 2 cap. 4 ante medium (Ex edit. P. Nicolai).

mali consiliatoris; sed uti malitia aliorum, quam ipse non facit, ad bonum finem, hoc est summae sapientiae.

Solutio II. Ad secundam questionem dicendum, quod iudicium absolutum est de re, quando consideratur ipsa secundum quod est actu in reum natura existens; et hoc est quando consideratur cum omnibus circumstantiis quae sunt in ipsa. Sed quando consideratur res secundum aliquid quod in re est sine consideratione aliorum; illud iudicium non est de re simpliciter, sed secundum quid. Si igitur consideretur passio secundum quod est in patiente cum omnibus quae circumstant, scilicet caritate Christi, et efficacia ipsius, sic est dicenda simpliciter bona. Si autem consideretur secundum quod est passio tantum, scilicet inquantum admittit vitam, nihil aliud considerando; sic est malum in genere mali naturae; unde dicenda est bona simpliciter, et mala secundum quid.

Ad primam ergo dicendum, quod passio Christi, inquantum est corruptionis inductiva, sic est mala; et hoc est considerare ipsam secundum quid: sed inquantum est passio volita, et ad humanam salutem ordinata, sic est optima.

Ad secundam dicendum, quod injuste illata est ex parte occidentium: sed ex parte ipsius patientis est iustissima voluntate procedit.

Ad tertium dicendum, quod opus operans Judaeorum est malum simpliciter; sed passio, quae est opus operatum, est quidem simpliciter bona, secundum quod est in patiente (1); quamvis possit dici mala secundum quid secundum quod est in actione illorum sicut in causa, et secundum quod est corruptiva naturae; et ita non est ponere contraria circa eam.

Expositio textus.

Quia sic iustitia superatus est diabolus, non potentia. Contra. Iustitia Dei non potest esse sine potentia, nec e converso. — Dicendum, quod intelligendum est: non potentia tantum. Sed si etiam potentia tantum diabolus superasset, adhuc esset iustitia ex parte nostra.

Peccantem peccati auctor illico invasit. Contra. Magis peccavit diabolus quam homo. Ergo magis debuit ipse invadi quam homo. — Dicendum, quod ambos invasit sententia iudicis secundum culpae modum, sed hominem invasit et peccati auctor; tum quia homo illi se subdidit, tum quia homo ex ordine naturae sub Angelis erat; unde etiam homini ad exercitum datur.

Praedestinati tantum efficit salutem. Contra. Aliqui etiam non praedestinati gratiam accipiunt. — Dicendum, quod loquitur de salute finali, per quam homo ab omni malo liberatur.

Hic distinguendum est: quia potest intelligi de opere operante; et sic malum operati sunt: vel (2) de opere operato; et sic bonum operati sunt.

(1) Al. in patientia: Editio Nicolai in patientes.
(2) Al. additur dicendum.

DISTINCTIO XXI.

Si in Christo divisio in morte fuit animae vel carnis a Verbo.

Post praedicta considerandum est, utrum in morte Christi a Verbo sit separata anima vel caro. Quidam putaverunt tunc carnem sicut ab anima, ita a Divinitate in morte fuisse divisam. Si enim, inquit, anima media Divinitas carnis sibi univit, sicut superius (dist. 11), praetactum est; ergo quando divisa est caro ab anima, divisa est etiam a Divinitate: quia non potuit ab anima seungi, per quam Verbo erat unita, quin a Verbo divideretur. Fuit autem divisa in morte ab anima, alioquin vera mors ibi non fuisset: quia, ut ait Augustinus (in psal. 58, concion. 2), mors quam timebant homines separatio est animae a carne; mors autem quam non timebant, separatio est animae a Deo. Utraque vero diaboli suasionibus homini propinata est. Si ergo in Christo homine vera mors fuit, divisa est ibi anima, ac per hoc Divinitas, a carne. Huic inaequabilitati addunt auctoritates testimonium. Ambrosius enim (super Luc. cap. 25, lib. 1, a Pater in manus tuas etc.) tractans de Christi derelictione, qui in cruce voce magna clamans dixit (Matth. 29, 46): «Deus, Deus meus, quare me dereliquisti?» ait: «Clamat homo separatione Divinitatis a morituris. Nam cum Divinitas mortis libera sit, utique ibi mors esse non poterat, nisi vita discederet, quia vita Divinitas est.» Hic videtur tradi, quod Divinitas separata sit in morte ab homine; quae nisi discessisset, homo ille mori non posset: quod illi ad carnem referunt, quam dicunt a Deo separatam. Quibus respondemus, illam separationem sic esse accipiendam, scilicet intelligitur derelictio, quae illis verbis significatur: «Ut quid me dereliquisti?» Quomodo igitur erit derelictus a Patre, cum in cruce se derelictum clamabat? Non recesserat Deus ab homine, ita quod esset soluta unio Dei et hominis: alioquin fuit quoddam tempus quando Christus adhuc vivus homo erat, et non Deus; quia adhuc vivus se derelictum clamabat, non derelinquendum. Si ergo illa derelictio, unio intelligitur solutio: ante facta fuit solutio Dei et hominis quam Christus mortuus esset. Sed quis hoc dicit? Fateatur igitur Deum quodammodo illum hominem in morte deseruisse: quia potestati persequentium eum exposuit ad tempus; non suam potentiam exercendo illum defendit, ut non moreretur. Separavit se Divinitas, quia subtraxit protectionem; sed non solvit unionem. Separavit se foris, ut non adesset ad defensionem; sed non intus defuit ad unionem. Si non ibi colubisset potentiam, sed exercuisset; non moreretur Christus. Mortuus est Christus Divinitate recedente, id est effectum potentiae in defendendo non exhibente. Hic est hircus qui, altero hircu immolato, in solitudine miltitatur, ut legitur in Levitico (cap. 16). Hirci enim duo, humanitas et Divinitas Christi intelliguntur. Humanitate igitur immolata, Divinitas in solitudine abiit, id est in caelum. Unde Esychius super Levit. (1) (cap. 16) «In solitudine, id est in caelum, tempore passionis Divinitas abiisse dicitur, non locum mutans sed quodammodo virtutem colubens, ut posset impij consummare passionem. Abiit ergo, id est virtutem colubens, et portavit iniquitates nostras, non ut haberet, sed ut consumeret. Deus enim ignis consumens est.» Ex his satis ostenditur, praenissa verba Ambrosii sic esse accipienda, ut praediximus.

Aliam ad idem inducunt auctoritatem.

Aliis quoque auctoritatibus innuntiat qui asserunt Divinitatem in morte recessisse ab homine secundum carnem. Ait enim Athanasius (2) (lib. 6 de beatitud. Fili Dei): «Maledictus qui totum hominem, quem assumpsit Dei Filius,

denovo assumptum vel liberatum tertia die a mortuis recessisse non confitetur. Fiat, fiat.» Si, inquit, denovo assumptus est homo in resurrectione, quem assumpsit in incarnatione; deponit ergo eum in morte. Separata ergo fuit Divinitas in morte ab humanitate. Quibus respondemus quod si his verbis assumptio talis intelligatur quae sit secundum unionem; non carnem tantum, sed totum hominem, id est animam et carnem, denovo sibi univit in resurrectione, quia non simpliciter hominem, sed totum hominem assumptum dicit. Totum igitur hominem in morte deposuit, id est animam et carnem; sed quis, nisi hostis veritatis, dicit animam a Verbo deponit? Et tamen nisi hoc fateatur, quod totus homo sit assumptus, non pro eis facit illa auctoritas, quae totum dicit assumptum. Sciendum est igitur, Athanasium id dixisse contra illorum perfidiam qui resurrectionem Christi negabant, putantes in morte delinere, qui solus inter mortuos liber est. Ideo illum maledictum qui non confitetur totum hominem denovo assumptum resurrexisse; id est, Christum animam corpori denovo coniunxisse; et in illis duobus denovo conjunctis, in resurrectione vere secundum hominem vivisse, sicut ante mortem. Nam in morte separata est anima a carne, unde vero dicitur Christus mortuus; sed neutrum separatim est a Verbo Dei.

Astruit, carnem a Verbo in morte separatam non esse.

Sicut Augustinus super Joan. (tract. 37), docet, tractans illud verbum «Ego pono animam meam; ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me; sed pono eam a me» meipso. Potestatem habeo ponendi eam, et iterum sumendi eam.» Hic animam dicit emissam. A quo emissam? A seipso, non est emissam, quia seipsum non posuit, nec Verbum animam posuit vel evertit. Caro enim animam posuit, sed potestatem in se manentis Deitatis. Potentia ergo Deitatis anima divisa est a carne, sed neutrum a Verbo Dei. Unde Augustinus (1) (lib. 1 de Fide, cap. 3): «Verbum, ex quo suscepit hominem, id est carnem et animam, nunquam deponit animam, ut esset anima a Verbo separata; sed caro posuit animam quando expiravit, quae redeunte resurrexit.» Mors ergo ad tempus carnem et animam separavit, sed neutrum a Verbo Dei. Caro igitur posuit et sumit animam non potestate sua; sed potestate inhabitantis carnis Deitatis. Hic evidenter traditur, nec animam nec carnem a Verbo Dei in morte divisam, ut aliquo modo soluta fuerit uno. Unde Augustinus contra Felicianum (2): «Abiit ut sic Christus senserit mortem, ut, quantum in se est, vita vitam perdidit. Si enim hoc ita esset, vitae fons aruisset.» Sensit igitur mortem participatione humani affectus, quem sponte susceperat: non naturae suae perdidit potentiam, per quam cuncta vivificat. Sic in sepulchro Christum carnem suam commemorando non deseruit, sicut in utero Virginis concipiendo formavit (3). Mortuus est ergo non discedente vita, sicut passus est non perente potentia. Nemo tollit animam ejus ab eo qui potestatem habet ponendi et sumendi. Ecce et hic habes Christum non deseruisse carnem in morte, et vitam non discessisse a mortuo; et quod sponte tradidit spiritum, non alius extorsit. Unde Ambrosius (de dom. incarn. Sacram., cap. 3): «Emisit Christus spiritum, et tamen quasi arbitrii crucem suspendendique corporis (4) emisit spiritum, non amisit. Pendebat in cruce, et omnia commovebat. Sed unde emisit? Ex carne. Quo emisit? Ad Patrem.»

Qua ratione dicitur Christus mortuus et passus.

Recedente vero anima, mortua est caro Christi. Et quia caro mortua est, mortuus est Christus. Sicut enim mortuus dicitur Deus, quando mortuus est homo: ita mortuus dicitur homo, quando mortua est caro. Separatio animae, mors carnis fuit. Proprie carnem ergo unam Verbo, quae mortua est, dicitur Deus mortuus; et propter carnem et animam,

(1) Ut refertur in Glossa super eundem locum contrahendo quae ipse ibi habet (Ex edit. P. Nicolai).
(2) Sive lib. de Unitate Trinitatis ad Optatum contra Felicianum illum Ariannum edito, ut cap. 14 videre est, ubi plenius haec habet (Ex edit. P. Nicolai).
(3) Paulo infra (Ex edit. P. Nicolai).
(4) Nicolai: exundi su seipendique corporis.

quae utraque dolorem sensit; dicitur Deus passus, cum Divinitas omnis doloris expertis existeret. Unde Augustinus (super Psal. 150, ibi: *Sicut ablaetatus est*): *Verbum caro factum est, ut per carnem panis caelestis ad infantes transiret; et secundum hoc, ipsum Verbum crucifixum est, sed non est mutatum in homine: homo in illo mutatus est, ut melior fieret quam erat. Per id ergo quod homo erat, mortuus est Deus; et per id quod Deus erat, homo excitatus est et resurrexit. Quidquid passus est homo, non potest dici non passus Deus, quia Deus erat homo. Quomodo potes dicere te non esse passum injuriam, si vestis tua concudatur, quamvis vestis tua non sis tu? Multo magis ergo quidquid patitur caro unita Verbo, debet dici pati Deus; licet Verbum nec mori nec corrumpi nec mutari poterit: sed quidquid horum passus est, in carne passus est.* De hoc etiam Ambrosius in 3 lib. de Spiritu sancto (lib. de dom. incarn. Sacram., cap. 3) ait: *Quod Verbi caro patiebatur manens in carne, Verbum in se pro corporis assumptione referebat, ut pati diceretur, quia caro patiebatur, sicut scriptum est, Christo in carne passus.* Hic docetur qua ratione Deus vel Filius passus vel mortuus dicitur: non quia mortem senserit in quantum Deus est, sed quia caro ei unita mortua est; secundum quam rationem

Divisio textus.

Postquam determinavit Magister de his quae Christus cum humana natura assumpsit, scilicet gratia et scientia et defectibus, et de his quae per humanam naturam operatus est, scilicet de meritis; hic determinat de morte quam in humana natura sustinuit. Dividitur autem haec pars in duas: primo determinat ea quae ad mortem Christi pertinent; secundo ea quae ad mortem Christi consequuntur, dist. 22, ibi: *Hic quaeritur, utrum in illo triduo mortis Christus fuerit homo.* Prima dividitur in duas: primo inquiritur utrum mors fuerit in Christo secundum separationem Deitatis a carne; secundo, supposito quod non, ostenditur qua ratione Christus dicatur mortuus, ibi: *Recedente vero anima, mortua est Christi caro.* Circa primum duo facit: primo movet questionem; secundo determinat eam, ibi: *Quidam putaverunt tunc carnem sicut ab anima, ita a Divinitate in morte fuisse divisam.* Et circa hoc duo facit: primo excludit errorem; secundo veritatem confirmat, ibi: *Sicut Augustinus super Joan. . . . ait.* Circa primum duo facit: primo excludit probationem erroris sumptam ex ratione et auctoritate Augustini; secundo probationem sumptam ex auctoritate Athanasii, ibi: *Alii quoque auctoritati inmittuntur.* Circa primum tria facit: primo ponit rationem ipsorum; secundo auctoritatem quae videtur pro eis facere, ibi: *Huic suae probabilitati addunt auctoritatis testimonium;* tertio solvit, ibi: *Quibus respondemus.*

Alii quoque auctoritati inmittuntur. Hic tria facit: primo ponit objectionem ex auctoritate Athanasii; secundo ostendit quod illa auctoritas non facit pro eis, ibi: *Quibus respondemus;* tertio auctoritatem Athanasii exponit, ibi: *Sciendum est igitur.*

QUAESTIO I.

Hic est duplex quaestio. Prima de morte Christi. Secunda de resurrectione ejus.

Circa primum quaeruntur tria: 1.º utrum in morte Christi fuerit separata Deitas ab humanitate;

dicit Augustinus (1) (serm. 3 de Trin. in eena Domini): *Si quis dixerit atque crediderit Filium Dei Deum passum, anathema sit.* Cujus dicti causam ex qua intelligentia sumenda est aperiens, in eodem subdit: *Si quis dixerit, quod dolorem in codem sentiebat Filius Dei Deus, et non caro tantum cum anima quam sibi acceperat: anathema sit.* Sane igitur dicit potest, quod mortuus est Deus, et non mortuus; passus est Dei Filius, et non passus; passa est tertia persona, et non passa; crucifixum est Verbum, et non crucifixum; secundum alteram naturam passus est, secundum alteram impassibilis. Unde Ambrosius (loc. cit.): *a Generalis est ista fides, quia Christus est Dei Filius, et natus ex Virgine, quem quasi gigantem Propheta describit (Psal. 18) eo quod deformis, geminaeque naturae unus sit, consors Divinitatis et corporis.* Idem ergo patiebatur et non patiebatur; moriebatur, et non moriebatur; sepelebatur et non sepelebatur; resurgebat et non resurgebat; resurgebat secundum carnem, quae mortua fuerat, non secundum Verbum, quod apud Deum semper manebat.

(1) In sermone de fide recta: estque serm. 3, feria quinta eena Domini, non ut prius de Trinit. (Ex edit. P. Nicolai).

2.º utrum corpus Christi fuerit dissolutum, vel in ineratum; 3.º utrum debeat simpliciter concedi quod Christus, vel Filius Dei, sit mortuus.

ARTICULUS PRIMUS.

Utum in morte Christi Deitas a carne separata sit.
(5 p., qu. 30, art. 2 et 5.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod in morte Christi Deitas a carne separata sit. Remoto enim medio separantur extrema quae per medium conjunguntur. Sed, sicut in 2 dist., quaest. 2, art. 2, quaestione 1, dictum est, Divinitas conjungebatur carni mediante anima. Ergo separata anima a carne, separatur etiam Divinitas.

2. Praeterea, sicut in 2 dist., qu. 1, art. 5, quaestione 2, dictum est, corpus insensibile non est assumptibile. Sed separata anima, caro remanet quoddam corpus insensibile. Ergo non potuit remanere Deitati unita, cum nihil possit esse unitum quod non est assumptibile.

3. Praeterea, nulla res est mortua quae habet in se vitam. Sed si Deitas in morte a carne separata non fuisset, habuisset in se vitam, quae etiam est fons inefficiens vitae. Ergo mortua non fuisset.

4. Praeterea, unio humanae naturae ad divinam est per gratiam. Sed corpus non est capax gratiae nisi mediante anima. Ergo corpus, separata anima, non potest remanere Deitati unitum.

Sed contra, Filius dicitur jaceisse in sepulchro: alias de hoc non esset fides, quae habet objectum veritatem increatum. Sed hoc non dicitur nisi quia corpus in sepulchro fuit. Ergo Deitas a corpore separata non fuit.

Praeterea, Leo papa (1) dicit: *Tanta fuit unio Dei et hominis, ut nec supplicio posset diminui, nec morte distingu (2).* Sed supplicium pati et mori corporis est. Ergo corpus in morte a Divinitate non est separatum.

(1) Serm. 17 de passione Domini (Ex edit. P. Nicolai).

(2) Nicolai: *dirimi, nec morte distingu.*

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod Deitas sit separata ab anima. Utraque enim mors, ut dicitur in littera (1), scilicet quia separatur corpus ab anima, et quia separatur anima a Deo, diaboli suasu homini propinata est. Sed Christus in se accepit mortem, quia separatur corpus ab anima, ut a nobis excluderet quod suasu daemone in nobis devenit (2). Ergo simpliciter debuit pati mortem, quae est separatio animae a Deitate.

2. Praeterea, quicumque deponit aliquid, illud a se separat. Sed Filius Dei dicit de seipso, Joan. 10, 10: *Ego pono animam meam.* Ergo eam a se separavit.

3. Praeterea, sicut supra, dist. 5, qu. 1, art. 1, quaestione 5, dictum est, unius est unitum sicut ratione unionis Deus est homo. Si igitur anima esset Deo unita post mortem; posset dici, quod Deus esset anima.

4. Praeterea, ratione unionis Dei ad hominem est communicatio idiomatum, ut dicit Damascenus. Sed animae idiomata non dicuntur de Filio Dei: non enim potest dici, quod Filius Dei sit forma corporis. Ergo non remanet post mortem anima Verbo unita.

5. Praeterea, si esset Verbum unitum animae et corpori, cum illa sint ad invicem divisa, essent duae uniones Verbi ad illa duo. Sed ante mortem erat tantum una unio: Ergo aliqua unio facta est de novo in morte Christi; quod est inconveniens.

6. Praeterea, anima et corpus separata fuerunt duo quaedam. Si ergo Verbum utrique unitum remansit, videtur quod fuerunt duo vel tria Christus in morte: quia unius est unitum.

Sed contra, major est conjunctio animae ad Deum per unionem in persona quam quae est per fruitionem. Sed anima Deo conjuncta per fruitionem, nunquam ab ipso separatur. Ergo multo minus conjuncta ei per unionem in persona.

Praeterea, Filius Dei dicitur descendisse ad inferos. Sed hoc non convenit sibi nisi ratione animae. Ergo Filius Dei post mortem habuit animam sibi unitam.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam questionem, quod corpus Christi in morte non fuit separatum a Deitate: cujus ratio ex tribus accipi potest. Primo ex parte Dei: quia cum sit immutabilis, ei quod perfecte sibi conjunctum est incommutabilitatem praestat, ut scilicet immutabiliter ei adhaereat. Secundo ex parte ipsius assumpti: quia per mortem, quam ex obedientia Patris sustinuit, non debuit suam dignitatem amittere, sed magis clarificari (3). Tertio ex fine assumptionis: quia ea quae post mortem ipsius circa ipsum acta sunt, salutaria nobis non fuissent, nisi Deitas adjuncta esset.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut supra, dist. 2, qu. 2, art. 1, quaestione 1, dictum est, anima quantum ad utilitatem corporis, est medium necessitatis: quia corpus non esset unibile nisi in quantum est animatum: sed quantum ad unionem in actu, est medium congruentiae, quo re-

(1) Ex Augustino super Psal. 48 ad illa verba: *Mors deponet teo, ut in textu videtur est (Ex edit. P. Nicolai).*

(2) Forte in nobis evenit: vel in nos devenit.

(3) At. clarificare.

S. Th. Opera omnia. V. 7.

moto, non necessario unio tollitur, ut supra, dist. 2 (ibid.), dictum est; et ideo, quia separata anima a corpore, adhuc remansit in corpore ordo ad animam, et unibile remansit et unitum.

Ad secundum dicendum, quod quoniam esset actu insensibile, tamen hoc habebat supra alia corpora insensibilia quod inerat ei ordo ad animam humanam.

Ad tertium dicendum, quod Deitas non potest esse forma corporis. Ad hoc autem quod corpus sit vivum, oportet quod sit aliquid vivificans formaliter.

Ad quartum dicendum, quod corpus non est susceptivum gratiae habitualis: quia illa ordinatur ad actus spirituales, qui non possunt corpori communicari. Haec autem gratia est medium congruentiae ad unionem ex parte animae. Sed gratia unionis, quae est ipsa unio gratis facta, potest esse in corpore: quia ista gratia ordinat ad esse in persona divina, cujus particeps est corpus, sicut et anima; ideo etiam corpus potest remanere unitum, anima separata; in quo etiam manet aliquis ordo ad gloriam ex eo quod fuit instrumentum animae habentis gratiam, ut dictum est; ut sic etiam habitualis gratia quodammodo in corpus redundet, ut supra, dist. 15, dictum est.

Solutio II. Ad secundam questionem dicendum, quod propter easdem rationes anima a Verbo in morte Christi separata non fuit, et adhuc amplius, in quantum anima immediatius et pluribus modis Verbo unitur quam corpus.

Ad primum ergo dicendum, quod mors animae est secundum separationem animae a Deo per peccatum, opposita conjunctioni quae est per caritatem; quam mortem Christum assumere non deceuit sicut nec peccatum, ut supra, dist. 13, qu. 1, art. 1, dictum est; et ideo haec ratio non est ad propositum: quia etiam si esset separatio perfecta animae a Verbo quantum ad conjunctionem quae est in persona, adhuc anima non esset mortua sed viva, in quantum remaneret Deo per caritatem conjuncta.

Ad secundum dicendum, quod Filius Dei dicitur animam ponere, non quidem a se, sed a carne, a qua in morte separata fuit.

Ad tertium dicendum, quod anima non nominat personam, sed partem naturae; unde anima non est unita Verbo sicut importans id in quo facta est unio, sicut est de hoc nomine homo; et ideo non potest dici quod Filius Dei sit anima, sicut potest dici quod sit homo, secundum quod est habens animam.

Ad quartum dicendum, quod sicut ea quae dicuntur de natura humana secundum rationem naturae non possunt praedicari de Filio Dei, ut quod dicitur esse communis Christo et aliis hominibus; ita etiam ea quae praedicantur de anima Christi in quantum est pars naturae, non possunt dici de Filio Dei, sicut quod est forma, vel aliquid hujusmodi. Ea autem quae praedicantur de ipsa in quantum est quid subsistens, possunt de Filio Dei praedicari, sicut quod descendit ad inferos, et alia hujusmodi.

Ad quintum dicendum, quod, sicut supra, dist. 8, quaest. 1, art. 3, dictum est, relationes secundum rem multiplicantur secundum multiplicationem illorum supra quae fundantur relationes; unde contingit quod relatio ex parte unius extremi est una, quae ex parte alterius multiplicatur, si-

cut de illo qui una paternitate ad multos filios refertur, qui ad ipsum multis filiationibus referuntur. Ita etiam est hoc: quia ex parte ipsius Filii Dei est una tantum, quamvis non sit ex parte ipsius relatio realis, sed rationis tantum; ex parte autem assumptorum, quae divisa sunt, sunt duae uniones in actu post mortem; ante autem erat una in actu, et multae in potentia: unde non oportet quod aliqua unio fiat ibi de novo, sicut nec in divisione continui fit aliquid de novo, inquantum id quod prius erat multa potentia, unum autem actu, fit actu plura.

Ad sextum dicendum, quod sicut humana natura non est hypostasis in Christo, quamvis possit dici singulare et individuum, ut supra, dist. 6, qu. 1, art. 1, dictum est; ita etiam anima et corpus non sunt duae complete hypostases, sed unitae uni hypostasi Filii Dei; quamvis possint dici duo singularia, vel duo individua. Sed non sequitur ex hoc quod Christus sit duo: quia neutrum illorum de Christo praedicatur, vel de Filio Dei.

ARTICULUS II.

Utrum corpus Christi post mortem debuerit dissolvi.
(3 p., qu. 31, art. 5.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod corpus Christi post mortem debuit dissolvi, sive incinerari. Hebr. 2, 17, dicitur: *Christus debuit per omnia fratribus assimilari*. Sed alii homines, qui dicuntur fratres Christi, secundum corpus incinerantur. Ergo et corpus Christi incinerari debuit.

2. Praeterea, sicut separatio animae a carne fuit inflata homini propter peccatum primi parentis, ita etiam incineratio: quia dicitur Genes. 5, 19: *Terra es, et in terram ibis*. Sed Christus pro nobis sustinuit mortem, ut debitum naturae solveret. Ergo similiter corpus ejus incinerari debuit.

3. Praeterea, humilitas est meritum exaltationis, Philipp. 2. Sed corpus Christi fuit maxime exaltatum. Ergo debuit usque ad incinerationem humiliari.

4. Praeterea, omne compositum ex contrariis, naturaliter est dissolubile in contraria. Sed corpus Christi fuit ex contrariis compositum, quia fuit ejusdem naturae ejus sunt corpora nostra. Ergo cum incineratio nihil aliud sit quam resolutio corporis in contraria ex quibus constituitur, videtur quod corpus Christi incinerari debuit.

5. Praeterea, anima non recedit a corpore quandiu in corpore manet aequalitas complexionis, quae requiritur ut dispositio in corpore animato: quia per hanc dispositionem materia fit necessaria ad talem formam. Sed in morte Christi anima recessit a corpore. Ergo in corpore non remansit illa aequalitas quae exigitur ad corpoream animationem. Sed ablata aequalitate complexionis, unum contrarium superat aliud, et sic sequitur corporis dissolutio et incineratio. Ergo corpus Christi fuit corruptum et incineratum.

Sed contra, Psalm. 13, 10: *Non dabis sanctam tuam videri corruptionem*. Hoc autem non potest intelligi de corruptione mortis, quia ipse mortuus fuit. Ergo intelligitur de corruptione incinerationis.

Praeterea, corpori non debetur incineratio nisi propter corruptionem fomitis. Sed in Christo nunquam fuit corruptio fomitis: quia natus et conce-

ptus fuit sine originali. Ergo corpus Christi non debuit incinerari.

Praeterea, anima conjuncta corpori ipsum servat ab incineratione. Sed virtus divina est major quam virtus animae. Ergo cum corpori sit conjuncta Deitas, videtur quod non debuit incinerari.

Solutio. Respondeo dicendum, quod mors et incineratio et hujusmodi defectus sunt poenae originalis peccati: in Christo autem nunquam fuit originale: unde Christus non contraxit hujusmodi defectus ex necessitate suae originis, quia sine originali conceptus fuit. Nec in eo fuerunt quia ipse esset debitor eorum, quia peccatum in eo nunquam fuit: sed voluntario defectus humanae naturae assumpsit ad complendum opus nostrae redemptionis et ut in his nobis mereretur. Unde cum opus redemptionis esset in passione completum, quia dixit: *Consummatum est*, Joan. 19, 30, et corpus sine anima non est in statu merendi; ideo corpus ejus incineratum non fuit.

Ad primum ergo dicendum, quod assimilatio illa intelligitur quantum ad illa quae sunt de veritate naturae, et quantum ad ea quae pertinent ad opus redemptionis.

Ad secundum dicendum, quod per passionem, quae separata est anima a carne, removit a nobis mortem, et omnes alios defectus humanae naturae, quantum ad sufficientiam causae; et ideo non oportuit quod ad removendum incinerationem corpus ejus incineraretur.

Ad tertium dicendum, quod humilitas illa fuit necessaria ante opus redemptionis, et quando Christus erat in statu merendi, non autem post, ut dictum est.

Ad quartum dicendum, quod compositum ex contrariis, necessario in ipsa resolvitur, nisi sit aliquid prohibens. In Christo autem erat aliquid prohibens, scilicet virtus Divinitatis, et puritas a corruptione fomitis.

Ad quintum dicendum, quod quamvis illa temperies complexionis, quae est necessitas ad formam animae, fuerit amota in morte; non tamen inde secuta est dissolutio et putrefactio corporis, ratione praedicta.

ARTICULUS III.

Utrum Filius Dei debeat dici mortuus.

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod Christus, vel Filius Dei, non debeat dici mortuus. Ea enim quae habent repugnantiam intellectum ad Filium Dei, de eo non praedicantur. Sed cum Dei Filius sit vita, sicut dicitur Joan. 14, mortuum esse habet repugnantiam intellectus cum ipso. Ergo non debet dici quod sit mortuus.

2. Praeterea, esse creatum convenit alicui secundum quod est a Deo; sed corrumpi, secundum quod est ex nihilo. Ergo magis pertinent ad defectum creaturae ea quae corruptionem important, quam nomen creaturae. Sed nomen creaturae non dicitur de Christo, ut supra, dist. 11, dictum est. Ergo multo minus potest dici quod sit mortuus.

3. Praeterea, Filius Dei est divina essentia. Sed non potest dici quod divina essentia sit mortua.

4. Praeterea, contradictoria non sunt vera de eodem. Sed de Filio Dei vere dicitur quod est

QAESTIO II.

Deinde quaeritur de resurrectione Christi; et circa hoc quaeruntur quatuor: 1.º de necessitate resurrectionis; 2.º de tempore; 3.º de argumentis resurrectionis in communi; 4.º de eis in speciali.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum necesse fuerit Christum resurgere.
(3 p., quaest. 35, art. 2.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod non fuerit necessarium Christum resurgere. Quia, sicut dicit Damascenus, resurrectio est ejus quod cecidit et dissolutum est, iterata resurrectio. Sed Christus non cecidit per peccatum, nec ejus corpus dissolutum est. Ergo non debetur ei resurrectio.

2. Praeterea, Augustinus dicit (tract. 25 in Joan.), quod per Verbum Dei fit resurrectio animarum, per Verbum incarnatum fit resurrectio corporum. Sed Verbum caro factum est in incarnatione. Ergo non fuit necessaria resurrectio neque ad resurrectionem corporum, neque ad resurrectionem animarum.

3. Praeterea, post ultimam consummationem non est aliquid necessarium. Sed ultima consummatio facta est in passione; quia tunc dixit: *Consummatum est*; Joan. 19, 30. Ergo non oportuit quod postea resurgeret.

4. Praeterea, ad hoc Christus humanam naturam assumpsit, ut ipsam restauraret. Sed plena restauratio facta est in passione; quia et janua aperta est, et liberati sumus a peccato, poena, et servitute diaboli. Ergo non oportuit ut iterato corpus assumeret.

Sed contra, 1 Corinth. 13, 17: *Si Christus non resurrexerit, inanis est fides nostra*. Sed sine fide non justificamur. Ergo necessarium fuit Christum resurgere.

Praeterea, Gregorius dicit (1) (in praefatione) quod vitam nostram resurgendo reparavit. Ergo necessarium fuit quod Christus resurgeret.

Solutio. Respondeo dicendum, quod necessitas resurrectionis Christi ex tribus apparet. Primo ex ipsa conditione naturae assumptae. Anima enim et corpus sunt partes humanae naturae; omnis autem pars est imperfecta respectu totius, ut patet per Philosophum in 3 Physic. (text. 60), unde nec corpori sine anima, nec animae sine corpore inest omnis perfectio quam nata sunt habere. Et quia naturae assumptae debebatur omnis perfectio quam contingit in natura reperire, ideo ei debebatur quod corpus animae semper esset conjunctum. Quod autem ad tempus separata fuerunt, hoc fuit propter necessitatem nostrae redemptionis. Secundo ex merito passionis ejus: quia ex humilitate passionis meruit gloriam resurrectionis. Tertio ex parte nostra, ut scilicet in capite gloriosa resurrectio inchoaretur, quae in membris futura erat. Et iterum

(1) Ita quidem in Sacramentario Gregorii habet praefatio paschalis, quam etiam nunc Ecclesia usurpat. Sed quomodo a Gregorio composita videri potest quam Pelagius II. Gregorii ipsius praedecessor inter illas recenset quas in Romana Ecclesia longa vetustas observaverit? ut in decretis de Consecratione dist. 1, cap. *Invenimus*, ac in illius ad Episcopos Germaniarum et Galliarum epist. tom. 2 Conciliorum patet, ex qua sumptum est illud caput (Ex edit. P. Nicolai).

immortalis, et per consequens non est mortuus. Ergo non potest dici quod fuerit mortuus.

3. Praeterea, illud quod est partis, non praedicatur de toto. Sed mori est corporis, a quo anima separatur. Ergo videtur quod Christus non possit dici mortuus.

Sed contra est quod dicitur in symbolo: *Crucifixus, mortuus, et sepultus*.

Praeterea, nullus homo dicitur mortuus nisi ex eo quod anima ejus a corpore separata est. Sed anima Christi est a corpore separata. Ergo ipse est mortuus.

Praeterea, sicut supra dictum est, redemptio non potuit convenienter fieri nisi per mortem Filii Dei. Ergo si ipse non est mortuus, videtur quod non simus adhuc redempti; quod est haereticum.

Solutio. Respondeo dicendum, quod sicut supra, dist. 11, quaest. 1, art. 4, dictum est, ea quae solum ad naturam pertinent, simpliciter et sine determinatione de Christo dici possunt. Mors autem in nobis est secundum separationem animae a corpore, et passio est secundum laesionem corporis, vel etiam secundum immutationem animae, quae sunt partes humanae naturae; et ideo simpliciter concedendum est quod Christus mortuus est et passus.

Ad primum ergo dicendum, quod non est ibi aliqua repugnantia intellectum, quia mors, cum sit conditio naturae, refertur ad humanam; unde non opponitur divinae vitae.

Ad secundum dicendum, quod nomen creaturae non magis se habet ad naturam quam ad personam; et ideo non potest dici simpliciter ratione naturae, sicut supra dictum est; praecipue cum creatio respiciat esse, quod magis videtur pertinere ad suppositum quam ad naturam; et ideo quod magis vel minus ad defectum pertineat, non facit ad propositum.

Ad tertium dicendum, quod unio non est facta in natura, sed in persona; et ideo ea quae sunt naturae, possunt praedicari de persona, non autem de alia natura.

Ad quartum dicendum, quod haec est simpliciter vera, *Filius Dei, vel Christus est immortalis*; et similiter, *Filius Dei est mortuus*: quia ea quae sunt utriusque naturae, possunt affirmari de persona. Sed tamen haec, *Christus non est mortuus*, est vera secundum quid, et falsa simpliciter: quia ad veritatem affirmativae sufficit quod secundum aliquam naturam conveniat quod de persona dicitur, sed ad veritatem negativae oportet quod secundum neutram conveniat; unde haec est falsa simpliciter, *Christus non est animal*, et vera secundum quid, scilicet secundum divinam. Non est autem inconveniens quod unum contradictorium dicitur de aliquo simpliciter, et alterum secundum quid.

Ad quintum dicendum, quod ea quae sunt partis tantum, et parti nata convenire, dicuntur de toto ratione partis; sicut homo dicitur crispus propter capillos; et ita mors, quae est conditio corporis, de persona potest praedicari. Tamen sciendum est, quod sicut generari est compositi, ita et corrumpi; quamvis subiectum generationis et corruptionis sit materia.

ut illis qui sunt in patria, non solum sit gloria de visione Divinitatis, sed etiam de visione humanitatis glorificatae in Christo quantum ad corpus et quantum ad animam.

Ad primum igitur dicendum, quod illa definitio est resurrectionis secundum quod in aliis hominibus invenitur; sed resurrectio Christi potest se proprie definire. Resurrectio est corporis facti incorruptibilis ad animam iterata unio. Vel potest dici, quod quamvis Christus non ceciderit per peccatum, cecidit tamen a vita naturae per mortem; et corpus quamvis non sit dissolutum per incinerationem, est tamen facta dissolutio corporis et animae.

Ad secundum dicendum, quod Verbum caro factum, non (1) est proxima dispositio ad resurrectionem nostram, sed Verbum caro factum, et a morte resurgens.

Ad tertium dicendum, quod in morte Christi facta est consummatio omnium eorum quae exigebantur ad satisfactionem; quae quidem per resurrectionem non est facta, sed magis novae vitae inchoatio.

Ad quartum dicendum, quod quamvis Christus naturam nostram ad hoc assumpsit ut eam repararet; non tamen sequitur quod, reparata natura, debeat eam vel aliquam ejus partem abjicere, sed magis perpetuo tenere, sicut perpetua est reintegratio facta in natura. Vel dicendum, quod quamvis per passionem proprie loquendo sit facta reparatio quantum ad amotionem mali, tamen per resurrectionem oportuit quod consummaretur quantum ad perfectionem in bono.

ARTICULUS II.

Utrum Christus debuerit tertia die resurgere.
(3 p., qu. 33, art. 2.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod Christus non debuit tertia die resurgere. Caput enim est conforme membris in natura. Sed per resurrectionem natura reparatur quantum ad passibilitatem et mortalitatem. Ergo Christus debuit simul cum aliis resurgere, et non tertia die.

2. Praeterea, ut dicit Glossa (interlinealis) Hebr. 11, ad hoc est dilata resurrectio omnium in finem mundi, ut simul resurgentibus sit majus gaudium. Sed de resurrectione nullius sancti est tantum gaudium sicut de resurrectione Christi. Ergo etiam ipse debuit usque ad finem mundi suam resurrectionem differre, et non tertia die resurgere.

3. Praeterea, separatio animae a corpore in Christo non fuit facta nisi propter redemptionem humanae naturae. Sed in instanti mortis, redemptio soluto pretio completa est. Ergo debuit statim resurgere.

4. Praeterea, plus conferendum fuit Christo quam alicui alteri homini. Sed quidam homines qui vivi inveniuntur in fine mundi, statim post mortem resurgent. Ergo multo magis Christus resurgere debuit statim, et non in tertium diem resurrectionem differre.

5. Praeterea, Matth. 12, 40, Dominus dicit: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti . . . sic erit Filius hominis in corde terrae.* Sed non fuit in corde

(1) Al. deest non.

terrae nisi quamdiu fuit mortuus. Ergo tribus diebus et tribus noctibus mortuus fuit. Ergo non resurrexit tertia die, sed magis quarta vel quinta.

6. Praeterea, nox contra diem dividitur. Sed Gregorius videtur dicere in hemil. (5) paschae, Christum de nocte resurrexisse, sicut Samson de nocte portas Gazae tulit. Ergo Christus non resurrexit tertia die, immo magis secunda nocte.

Sed contra, in Symbolo dicitur: *Resurrexit tertia die secundum Scripturas.*

Praeterea, Rom. 6, dicit Glossa: *Qui vivit in sepulcro una die et duabus noctibus: quia nostram duplicem vetustatem sua simpla consumpsit.* Ergo tertia die resurrexit.

Praeterea, conveniens erat ut veritas mortis nobis manifestaretur. Sed *in ore duorum vel trium testium stat omne verbum;* 2 Corinth. 13, 1. Ergo conveniens fuit ut tertia die resurgeret.

Solutio. Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est, Christus non sustinuit mortem quia debitor mortis esset, sed ut mortem nostram sua morte destrueret. Ad hoc autem quod mors nostra destrueretur, quod requirebantur: unum scilicet ut ipse non debitor mortis mortem quam nos debebamus, pro nobis solveret; aliud est ut nos virtutem mortis ipsius cognosceremus, et per fidem mortis virtus mortis in nobis effectum haberet. Unde non oportuit quod morte detineretur nisi quantum congruebat ad ostendam mortis veritatem: quae sufficienter manifestata fuit et congruenter per hoc quod tertia die resurrexit: tum quia sua morte duas nostras mortes destruxit, ut tangit Glossa inducta: tum quia confirmatio, quae fit per testes, ternario testium approbatur: tum quia perfectio in ternario consistit, ut dicitur in 1 de Caelo et mundo (text. 2). Alias etiam congruentias non difficile est assignare.

Ad primum ergo dicendum, quod alii homines debiores mortis erant, et mors in eis non fuit ex necessitate finis, sed ex necessitate culpae; non autem sic est in Christo; et ideo non oportuit quod Christi resurrectio usque in finem mundi differretur. — Vel dicendum, quod illud quod est ultimum in operatione, oportet esse primum in intentione; unde oportet quod resurrectionem, quam in fine mundi consequemur, primo intendamus. Intentio autem et dirigitur et excitatur et roboratur ex inspectione alicujus exemplaris, in quo finis, secundum rem praecedat; unde sicut intentio nostra qua intendimus in gloriam animae, excitatur ex inspectione divinae gloriae, quae est exemplar nostrae futurae beatitudinis; ita oportuit quod gloria resurrectionis in aliquo exemplari nobis proponeretur, ad ejus conformitatem tenderemus; et hoc est resurrectio Christi: unde dicitur Philip. 3, 21: *Reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae.*

Ad secundum dicendum, quod gaudium de resurrectione Christi movet ut exemplar ex quo dirigimur in finem; non autem ita est de aliis sanctis; et ideo non est simile de Christo et de illis. Ad tertium dicendum, quod non solum oportebat quod per mortem fieret redemptio; sed ad hoc quod redemptionis ejus participes essemus, oportuit ut veritas mortis nobis ostenderetur; et hoc non fuisset, si statim post mortem resurrexisset.

Ad quartum dicendum, quod mortis aliorum hominum cognitio non est nobis necessaria ad sa-

lutem, sicut fides de morte Christi; et ideo resurrectio non est similis de ipso et de illis qui vivi inveniuntur in fine mundi.

Ad quintum dicendum, quod dies, ut in 1 lib., dist. 15 (in exposit. litt.), dicitur est, diversis modis accipitur. Aliquando enim pro die naturali, quae continet spatium viginti quatuor horarum; unde includit diem et noctem; aliquando autem pro die artificiali: et sic Christus fuit mortuus una die integra, scilicet die sabbati, et duabus integris noctibus, scilicet praecedente diem sabbati, et sequenti, et adhuc plus per quamdam partem sextae feriae; et sic loquitur Glossa (1) Rom. 6. Si autem loquamur de die naturali, sic accipiendo partem pro toto, fuit mortuus tribus diebus et tribus noctibus. Illa enim pars diei passionis Christi a nocte et deinceps computatur pro tota die naturali ejus est pars: unde computatur pro una die naturali, et pro una nocte. Similiter nox post sabbatum computatur pro tota die naturali sequente; et sic computatur pro una die, et una nocte artificiali: quibus si conjungatur una dies integra, scilicet dies sabbati, et una nox integra, scilicet nox praecedens; invenitur quod Christus fuit mortuus tribus diebus et tribus noctibus.

Ad sextum dicendum, quod Christus creditur resurrexisse in sepulcro quando adhuc est lux tenebris permixta; et ideo aliquando dicitur resurrexisse in die, et aliquando in nocte.

ARTICULUS III.

Utrum Christus debuerit probare resurrectionem suam argumentis. — (3 p., qu. 33, art. 3.)

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod Christus resurrectionem suam argumentis probare non debuit. Ambrosius enim dicit (lib. 1 de Fide, cap. 3): *Tolle argumenta ubi fides quaeritur.* Sed de resurrectione quaeritur fides. Ergo argumenta fieri ad resurrectionem non debent.

2. Praeterea, aut argumenta illa fuerunt sufficientia ad probandum resurrectionem, aut non. Si non, hoc videtur in imperfectionem inducentis argumenta redundare. Si autem fuerunt sufficientia, et argumentum sufficiens facit scientiam vel agnitionem, quae non stat simul cum fide, quae est de non apparentibus; videtur quod evacuaerunt fidem, et abstulerunt meritum ejus.

3. Praeterea, sicut est fides de resurrectione, ita et de aliis articulis. Sed ad alios articulos non induxit aliqua argumenta probantia. Ergo neque ad resurrectionem inducere debuit.

4. Praeterea, argumenta ex quibus contrarium videtur sequi, potius confundunt intellectum quam elucidant. Sed in argumentis a Christo ostensis quasi contraria innuebantur: per hoc enim quod comedit, ostendebat in se animalem vitam; per hoc autem quod januis clausis intravit, ostendit spiritalem vitam. Ergo videtur quod argumenta incongruenter adducta fuerint.

5. Praeterea, sicut subtilitas est de gloria re-

(1) Scilicet illa quae jam prius indicata est, super illud: *Si complantati facii vultus similitudini mortis ejus, et resurrectionis erimus.* Tale aliquid etiam Augustinus lib. 4 de Trin., cap. 6 (Ex edit. P. Nicolai).

surrectionis; ita et claritas. Sed Christus gloriam resurrectionis solum per subtilitatem probavit quando intravit ad discipulos januis clausis. Ergo videtur quod insufficienter ostenderit.

Sed contra est quod dicitur Actor. 1, 5: *Praebuit seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis.*

Praeterea, Apostoli debebant esse testes resurrectionis. Sed nullus potest esse testis idoneus eorum de quibus certitudinem per visum et auditum non habet. Ergo videtur quod ipse eis argumenta praebere debuit, quibus certificarentur de sua resurrectione.

Praeterea, magis necessarium erat quod Apostoli haberent fidem de resurrectione quam alii homines: quia ipsi erant qui fidem praedicare debebant. Sed aliis hominibus facta est fides de resurrectione Christi per argumenta miraculorum: Mare. ultim., 20: *Sermonem confirmante sequentibus signis.* Ergo Apostolis per argumenta aliqua fides de resurrectione fieri debuit.

Solutio. Respondeo dicendum, quod, sicut dicit Dionysius (1 cap. caelst. Hierar.), lumen divinum non recipitur in nobis nisi secundum nostram proportionem; fides autem causatur in nobis ex influenza divini luminis; et ideo oportet quod istud divinum lumen secundum nostram proportionem in nobis recipiatur. Cognitio autem nostra naturaliter ex sensu oritur, et per principia rationis procedit; unde licet illa quae fides tenet, sint supra rationem et sensum, in quantum sunt fidei subjecta, ratione ejus exigitur ad eorum cognitionem quod infundatur altius lumen, fidei scilicet; tamen ex parte nostra fuerunt aliqua adminicula fidei exhibenda. Attenditur autem triplex gradus in credendo. Primus est ut aliquis rationem transcendens his quae non videntur nec sensu nec ratione, assentire paratus sit; et sic adminiculantur fidei miracula, quae ex eo quod humana ratione non comprehenduntur, ostendunt aliquid supra rationem esse et incomprehensibile. Secundus gradus est ut homini ea quae credenda sunt, determinentur. Et quia fides non innititur nisi veritati primae, inde est quod quantum ad hoc adminiculantur fidei auctoritates, per quam ostenditur divinitus esse dictum. Tertius gradus est ut fidem quam habet, aliis testificetur; et quantum ad hoc requiritur sensibilis cognitio eorum quae testificanda sunt; alias non esset idoneum testimonium. Primum gradum ascendunt qui de novo ad fidem convertuntur; et ideo signa infidelibus data sunt, 1 Corinth. 14. Secundum autem gradum ascendunt qui in fide instruendi sunt; et ideo eis ex auctoritate fides confirmatur. Sed Apostoli testes fuerunt fidei; et ideo prius inducti sunt ad credendum per miracula, sicut dicitur Joan. 2, 11: *Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galilaeae;* postea instructi sunt per auctoritatem, ut patet in discipulis euntibus in Emaus, Luc. ult., et deinde per visibiles apparitiones idonei testes effecti sunt; 1 Joan. 1, 5: *Quod vidimus et audivimus.* Sed quia ad resurrectionem, cum sit quaedam mutatio, exigitur quod idem sit quod de uno extremo ad aliud transivit, ideo Dominus duo per apparitiones probare voluit, id est identitatem resurgentis, et conditionem resurrectionis. Conditionem autem resurrectionis probavit quantum ad tria: scilicet quantum ad veritatem vitae per hoc quod cum eis comitatus est; similiter quantum ad

veritatem corporis per hoc quod eis se palpabilem praebuit et quantum ad gloriam per hoc quod januis clausis intravit. Identitatem etiam probavit et quantum ad naturam per hoc quod comedit, et quantum ad personam per hoc quod se eis visibilem praebuit in eadem effigie in qua prius eum soliti erant videre, et quantum ad accidentia per hoc quod eis cicatrices ostendit.

Ad primum ergo dicendum, quod intentio Ambrosii est dicere, quod fides non assentit alicui vel dissentit propter argumenta, sed propter veritatem primam; non autem quin possint induci ad mimulancia fidei argumenta.

Ad secundum dicendum, quod argumenta illa sufficienter probant illud ad quod probandum inducebantur, ut dictum est. Sed fides non est directe de illo quod probabatur sicut de objecto, sed de Divinitate, quae probari non potest homini in via: unde Thomas, de quo dictum est, Joan. 20, 29, *Quia vidisti, credidisti*: vidit hominem (1), et Deum confessus est; et propter hoc argumenta illa ex suppositione fidei procedebant, quod scilicet homo ille, in quo naturae veritas, vel aliquid hujusmodi ostendebatur, esset Deus: unde non tollebat neque meritum neque ratio fidei.

Ad tertium dicendum, quod articuli fidei quidam sunt de Divinitate tantum; et isti non possunt ad sensum probari, sed vel per miracula, vel per auctoritates; et sic probata sunt. Quidam autem sunt de humanitate unita Divinitati; et isti etiam ad sensum omnes probati sunt. Sed quia passio et ascensio in seipsa visa est, resurrectio autem non; ideo signa resurrectionis visibiliter ostendi oportuit, ex quibus conferendo ad veritatem resurrectionis perveniretur: et propter hoc ista probatio dicta est argumentativa, non autem probatio ascensionis vel passionis.

Ad quartum dicendum, quod non erant in argumentis aliqua contrarietates: quia comestio referebatur ad naturam, et introire januis clausis referebatur ad gloriam; et non erat respectu ejusdem.

Ad quintum dicendum, quod in aliis corporibus etiam secundum naturam invenitur claritas et impassibilitas, sicut in corporibus caelestibus; sed subtilitas in nullo naturali corpore invenitur. Agilitas autem ostendi visibiliter non potest: quia sensus particularium est; agilitas autem est ut possit undecumque velit moveri; et praeterea loca multum distantia videri non possunt; et iterum quia simile agilitati in radio solis invenitur. Unde dicendum, quod discipulis euntibus in Emaus agilitatem demonstravit in hoc quod ab oculis eorum statim evanuit; Luc. ult.

ARTICULUS IV.

Utrum argumentum sumptum ex visibili apparitione fuerit conveniens. — (5 p., quaest. 35, art. 3 et 6.)

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod argumentum sumptum ex visibili apparitione non fuit conveniens. Quia ad veritatem resurrectionis exigitur quod sit verum corpus humanum quod resurgit. Sed Angeli, qui non habent vera corpora humana, apparuerunt multis in veteri Testamento.

(1) Deest hominem.

Ergo per apparitionem visibilem non ostenditur veritas resurrectionis.

2. Praeterea, omne corpus videtur secundum formam quam habet. Sed forma corporis Christi est forma gloriosa. Si ergo apparuit eis, in forma gloriosa ipsum viderunt. Sed claritas gloriosi corporis non est proportionata oculo non glorificato, eum sit major claritate solis. Ergo Christus a discipulis videri non potuit.

3. Praeterea, discipuli euntes in Emaus, viderunt eum in effigie peregrini. Aut ergo illa effigies inerat ei secundum veritatem, aut erat tantum in oculis videntium. Si erat in corpore Christi, eum in eo esset effigies propria, tunc duae effigies erant simul in uno corpore, quod est impossibile. Si autem erat tantum in oculis videntium, ergo erat praestigiosa apparitio. Sed ea quae praestigiose apparent, non demonstrant veritatem rei. Ergo per hoc non poterat demonstrari veritas resurrectionis.

Sed contra, inter omnes sensus majorem certitudinem facit visus, ut dicitur in 1 Metaph. (text. 1). Sed Apostoli, qui erant testes resurrectionis, debebant habere certissimam fidem de resurrectione. Ergo debuit eis fieri argumentum ex visu.

Praeterea, hoc patet per id quod dicitur 1 Joan., 1, 5: *Quod vidimus et audivimus annuntiamus vobis.*

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod non debuit seipsi palpabilem exhibere. Palpabile enim incorruptibili contrarium est, ut dicit Gregorius (hom. 26 super Evang.). Sed contraria non possunt esse in eodem. Cum ergo corpus Christi esset incorruptibile, videtur quod non debuerit ipsum palpabile exhibere.

2. Praeterea, differentiae tangibiles sunt calidum et frigidum, et hujusmodi contraria. Sed in glorificatis corporibus non erunt hujusmodi contrarietates, ut dicitur, nec etiam in elementis post mundi innovationem. Ergo corpus Christi palpari non potuit.

3. Praeterea, hoc solum palpabile est quod est resistens tactui, et cui tactus resistit; unde aer quamvis sit tangibilis, non tamen est palpabilis. Sed corpori Christi non resistebat aliud corpus, quia januis clausis intravit. Ergo palpari non potuit.

4. Praeterea, spiritus Angeli vel daemonis posset assumere corpus solidum quod palpari posset. Ergo per palpationem non sufficienter probatur veritas corporis.

5. Praeterea, alii sensus sunt magis spirituales quam tactus. Ergo magis per eos debuit veritatem resurrectionis probare quam per tactum.

Sed contra, Luc. ult., 59: *Palpate et videte; quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.*

Praeterea, inter alios sensus homo certissimum habet tactum, ut dicitur in 2 de Anima (text. 44). Cum igitur cognitio resurrectionis debuerit esse certissima in Apostolis, per tactum debuit eis ostendi.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod non debuerit per cicatrices suam resurrectionem probare. Quia per

suam resurrectionem Christus nostram demonstravit. Sed a resurgentibus omnis corruptio removebitur. Cum igitur cicatrix sit quaedam corruptio, videtur quod Christus per cicatrices suam resurrectionem probare non debuit.

2. Praeterea, status resurgentium est status immutabilis. Ergo Christus in seipso non debuit demonstrare nisi quod semper in se futurum erat. Sed cicatrices non semper in Christo debebant manere: quia dicit Damascenus (lib. 4 de Fide, cap. 19), quod tantum secundum dispensationem in Christo fuerunt. Ergo cicatrices ostendere non debuit.

3. Praeterea, Hieronymus dicit ad Marcellam (1), quod non meretur tangere Christum qui resurrectionem ejus non credit; propter quod dictum est Magdalene, Joan. 20, 17: *Noli me tangere*. Sed Thomas resurrectionem non credebat. Ergo Christus cicatrices vulnerum ei palpabilis exhibere non debuit.

Sed contra, Leo Papa (serm. 1 de ascen. clarior Aug., serm. 3, in octava paschae (2)): *Quis dubitet a mortuis redisse Salvatorem, cujus praesentiam agnovit oculus, attraxit manus, digitus perstrutatus est?* Ergo cum omnem dubitationem suae resurrectionis auferre debuerit, videtur quod cicatrices digito perstrutandas praebere debuit.

Praeterea, decet victorem insignia suae victoriae et habere et ostendere. Sed, sicut dicit Augustinus in lib. de Civitate Dei (5), cicatrices vulnerum Christi fuerunt victoriae suae indicia. Ergo decuit ut eas haberet, et ostenderet.

QUAESTIUNCULA IV.

Uterius. 1. Videtur quod non debuit per manducationem suam resurrectionem ostendere. Comestio enim spectat ad vitam animale. Sed per resurrectionem non transitur ad vitam animale (3), ut dicitur Saraeni et Judaei. Ergo Christus per comestionem resurrectionem probare non debuit.

2. Praeterea, cibus comestus convertitur in corpus comedentis. Sed in corpore Christi non potuit aliquid converti: quia jam erat extra statum generationis et corruptionis. Ergo videtur quod comedere non debuit.

3. Praeterea, Angeli qui apparuerunt Abrahae, manducaverunt; nec tamen in eis fuit veritas humanae naturae. Ergo per comestionem veram resurrectionem humanae naturae probare non debuit.

Sed contra, Act. 9, 40: *Dedit eum notum fieri non omni populo, sed nobis, qui manducavimus et bibimus cum eo, postquam resurrexit a mortuis; et per hoc testificatus est Petrus resurrectionem.* Ergo et hoc argumentum debuit exhibere suae resurrectionis.

Praeterea, veritas incarnationis probatur per id quod est infimum in partibus hominis, scilicet per carnem; unde dictum est Joan. 1, 14: *Verbum caro factum est.* Ergo etiam veritas naturae humanae debuit probari in Christo per id quod est

infimum in operibus animae. Haec autem sunt operationes vegetabilis animae; quarum prima in animalibus est comestio. Ergo per hoc veritatem resurrectionis probare debuit.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod ad veritatem resurrectionis exigitur quod idem numero resurgat. Individuatio autem, secundum quam est aliquid unum numero, ex diversis accidentibus manifestatur, quorum collectio in alio non invenitur: et quia visus, ut dicit Philosophus in principio Metaph. (text. 1), plures nobis rerum differentias ostendit, ideo quod sit idem numero, nunquam melius quam per visum manifestatur; et ideo visibilis apparitio fuit unum de argumentis resurrectionis.

Ad primum ergo dicendum, quod apparitio visibilis non inducebatur ad probandum veritatem carnis (quia hoc per alia argumenta probabatur), sed ad probandum identitatem suppositi, supposita veritate corporis.

Ad secundum dicendum, quod secundum opinionem Praepositivi, quae probabilior videtur, corpus glorificatum, est omnino in potestate animae quantum ad omnes actiones ejus; visibile autem videtur secundum quod agit in visum; et ideo dicebat, quod in potestate corporis gloriosi est quod videatur vel non videatur; et iterum quando videtur, quod videatur sub forma gloriae, vel non. Cum enim sit in eo forma naturalis corporis, et forma gloriae; potest secundum unam tantum immutare visum, vel secundum utramque; et immutare visum secundum formam gloriae secundum proportionem visus; ut non corruptatur, sed deleatur, sicut ex visibili proportionato. Alii vero dicunt quod non potest videri nisi per miraculum. Sed primum est probabilius.

Ad tertium dicendum, quod discipulis Christus formam naturalem sui corporis ostendit, qua est quodammodo corpus coloratum, et non formam claritatis gloriae. Quod autem ipsi eum non cognoverunt, fuit ex interiori eorum dispositione, quia eum resurrexisse non credebant; unde non ponebant se ad perquirendum iudicia propria, quibus possent ipsum cognoscere: sicut etiam accideret, si videremus aliquem quem mortuum crederemus, quamvis notus fuisset nobis; et maxime si videremus illum in alio habitu. Unde quam cito eis ostendit signum fractionis panis speciale sibi, cognoverunt eum propter specialem modum frangendi: quia, ut dicitur, sua (1) fractio erat similis incisioni cultelli. Et hac infidelitate vel dubitatione tenebantur oculi eorum ne eum cognoscerent; et ista detentio dicitur aorasia (2), de qua dicitur in Glossa, Gen. 19, non quod esset aliquid impedimentum ex parte visus corporalis in discipulis sicut potuit esse in sodomitis. Vel potest dici quod quamvis visui repraesentaretur propria species, in qua soliti erant eum videre; tamen virtute divina impediabantur vires interiores, ne sequerentur iudicium de persona illa quae esset; et sic ea quae exterius agebantur, conformabantur his quae interiorius contingebant in ipsis, ut praesentem haberent, et non cognoscerent: quia amabant, sed dubitabant, ut dicit Gregorius (hom. 25 in Evang.).

(1) Nicolai illa.
(2) Al. aeris.

(1) Ad Hedibiam epist. 101, quaest. 3, non ad Marcellam, ubi nihil omnino tale (Et edit. P. Nicolai).

(2) In appendice serm. 66 (Et edit. P. Nicolai).

(3) Lib. 22, cap. 20 (Et edit. P. Nicolai).

(4) Al. transitur ad animale.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod propter vehementiam imaginationis contingit aliquando quod illud quod imaginatio apprehendit, videtur esse praesens in visu, non solum in dormiendo, sed etiam in vigilando. Similiter etiam contingit quod ex oppositione aliquorum corporum videtur aliqua effigies, ac si esset hominum, vel aliorum animalium. Iterum etiam apparitiones visibiles daemonum et etiam Angelorum consueverunt fieri per corpora aerea inspissata; unde statim eum volunt, dissolvuntur. Et ideo Dominus ad ostendendum veritatem resurrectionis, palpationem visui adiunxit, ut excluderetur visio per immutationem visus ab imaginatione, et visio umbrarum, et visio spirituum apparentium.

Ad primum dicendum, quod omne corpus tangibile est per naturam corruptibile; unde secundum philosophos caelum est visibile, sed non tangibile. Sed quod est per naturam corruptibile, potest esse per gloriam incorruptibile. Unde quamvis corruptibile et incorruptibile sint contraria simpliciter (propter quod dicit Gregorius, homil. 26, in Evang.), quod ostendit in se duo contraria; tamen corruptibile per naturam et incorruptibile per gratiam non sunt contraria. Unde sicut corpus gloriosum habet in potestate sua quod possit videri et non videri; ita habet in potestate quod possit palpari et non palpari, et utrumque sine miraculo: sed palpari per naturam corporis; non palpabile autem est, inquantum corpus est instrumentum animae gloriosae.

Ad secundum dicendum, quod palpatio non pertinet ad sensum tactus inquantum est discretivus calidi et frigidi, et huiusmodi contrariorum; sed inquantum est discretivus corporum solidorum quae habent potentiam naturalem resistendi dividendi; et haec quidem soliditas est in corporibus gloriosis, etsi non sint qualitates illae contrariae. Vel dicendum, quod qualitates illae sunt in corpore glorioso, et erunt in elementis quantum ad substantiam, sed non quantum ad actionem, qua (1) unum agat in alterum: continebuntur enim per formam gloriae ne agant, sicut continentur per formam naturalem ne dissolvant conjunctum.

Ad tertium dicendum, quod quamvis glorioso corpori nullum corpus non gloriosum possit resistere; tamen corpus gloriosum potest resistere cui libet alteri corpori; et secundum hoc potest palpari quando vult.

Ad quartum dicendum, quod quamvis spiritus possit corpus solidum accipere; non tamen potest assumere corpus solidum (2), in quo appareant omnes operationes vitae, sicut perfecte in Christi corpore apparebant: quia opus artis non potest esse simile operationi naturae. Unde quamvis statim non perciperetur deceptio, si Christus corpus solidum assumpsisset, tamen ex longa mora, qualem contraxit Christus cum discipulis, non potuisset latere: quia illa quae fiunt per artem daemonis praeter viam naturae, non sunt diuturna.

Ad quintum dicendum, quod per tactum cognoscimus calidum et frigidum, durum et molle, et huiusmodi qualitates, ex quibus naturaliter constituitur corpus; et ideo quamvis tactus sit minus spiritualis inter alios sensus, tamen per eum ve-

(1) Al. quod.

(2) Al. hic et infra solum.

ritas naturae resurgentis certius probari potuit.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod cicatrices signa erant mortis Christi: unde secundum hoc accidens ostendebatur quod ille idem qui mortuus fuerat resurrexit.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum Augustinum, 22 de civ. Dei (cap. 19 et 20), huiusmodi cicatrices vulnerum remanent in victoribus, et in Christo remanserunt ad decorem quasi insignia victoriae suae, et non quod aliqua corruptio vel defectus ex istis cicatricibus in eis sit. Unde etsi aliquibus sanctis sunt amputata aliqua membra, non oportet quod sine illis resurgant, sed quod in loco incisionis aliquod vestigium ad decorem gloriae remaneat.

Ad secundum dicendum, quod cicatrices istae, ut probabilis videtur, semper in corpore Christi remanebant ad decorem. Quod autem dicuntur dispensative assumptae, hoc est, non quia ad tempus assumptae sunt, sed quia non est de necessitate materiae quod in Christo remaneant, sicut in nobis accidit, sed propter aliquem finem: in omnibus quidem victoribus propter decorem, in Christo autem propter hoc et propter alia quatuor. Primo ut veritatem resurrectionis astrueret; secundo ut eas Patris eius aspectui praesentaret, pro nobis implorans; tertio ut nobis suae misericordiae et caritatis monstraret indicia; quarto ut in iudicio per eas impiis ostenderet quam iuste damnentur.

Ad tertium dicendum, quod Thomas ad solum aspectum vulnerum eredit; unde dicitur est ei, Joan. 20, 29: *Quia vidisti me, credidisti*. Sed tamen tetigit eum, ut a nobis omnem dubitationem excluderet: quia testis erat futurae resurrectionis; unde Leo Papa (1) dicit: *Suffecerat ad fidem propriam quae videbat; sed nobis operatus est, ut tangeret* (2) *quod videbat*. Gloriosa autem Magdalena non elegebat ut testis resurrectionis in populi: quia non decet mulierem docere in Ecclesia, 1 Corinth. 14; et ideo non est permessa tangere.

Solutio IV. Ad quartam quaestionem dicendum, quod per comestionem ostendit veram remansisse naturam humanam ex illis vitae operibus quae infirma sunt, ut prius dictum est.

Ad primum igitur dicendum, quod magis difficile erat ad credendum veritas resurrectionis quam gloria (3) resurgentis resurrectione supposita; et ideo maxime facta sunt argumenta ad probandum veritatem naturae humanae quae manet in statu gloriae quantum ad omnes potentias et membra, ut sit natura integra, quamvis non remaneant omnes usus potentiarii et membrorum, quia non inest necessitas. Et ideo ista comestio non fuit necessitatis, sicut est in animali vita, sed magis fuit potestatis, id est naturalis potentiae ostensiva.

Ad secundum dicendum quod fuit ibi comestio quantum ad divisionem cibi, et quantum ad tractionem in ventrem, non autem quantum ad conversionem in humores. Cibis autem ille, ut dicit Augustinus (4), in spiritualem naturam conversus est, id est in vaporem resolutus, sicut aqua per radium solis.

(1) Immo potius Augustinus, ut superius indicatur, ex serm. 26 appendicis (Ex edit. P. Nicolai).

(2) Nicolai opus ut tangeret: forte opus erat.

(3) Al. veritatem resurrectionis quam gloriam etc.

(4) Colligitur ex epist. 46, quaest. 1 (Ex edit. P. Nicolai).

Ad tertium dicendum, quod in Angelis non est comestio ad ostendendum potentiam naturalem nutritivam, quia eam non habent, sicut Christus eam habuit; et ideo non est simile. Et quamvis unum istorum argumentorum ex se non sufficeret, tamen omnia simul certitudinem faciebant; et ideo etiam argumenta multiplicata sunt.

Expositio textus (1).

Nemo tollit eam a me. Contra. Ergo Christus

(1) In editione Nicolai omittitur haec expositio textus.

DISTINCTIO XXII.

Si Christus in morte fuit homo.

Hic quaeritur, utrum in illo triduo mortis Christus fuerit homo. Quod non videtur quibusdam, quia mortuus erat, et homo mortuus non est homo. Addunt etiam: Si tunc erat homo, vel mortalis, vel immortalis. Sed mortalis non, quia mortuus; nec immortalis, quia tantum post resurrectionem. Ergo non erat homo. Quibus respondemus, quia licet homo mortuus fuerit, erat tamen in morte Deus homo; nec mortalis quidem nec immortalis; et tamen vere erat homo. Illae enim et huiusmodi argutiae in creaturis locum habent; sed fidei sacramentum a philosophicis argumentis est liberum. Unde Ambrosius (lib. 1 de Fid. ead., cap. 3) et Ausonius (ubi fides quaeritur; in ipsis gymnasiis suis iam dialectica taceat; piscatoribus creditur, non dialecticis). Dicitur ergo in morte Christi Deum vere fuisse hominem, et tamen mortuum; et hominem quidem nec mortalem nec immortalem, quia unitus erat animae et carni sejunctus (1). Alia enim ratione dicitur Deus homo, vel homo Deus, quam Martinus vel Joannes. Homo enim dicitur Deus, et e converso, propter susceptionem hominis, id est animae et carnis. Unde Augustinus (de Trin., lib. 1, cap. 11): «Talis erat illa susceptio, quae Deum hominem faceret, et hominem Deum.» Cum ergo illa susceptio per mortem non defecerit; sed Deus homini, et homo Deo, sicut ante, unitus erat vere; et tunc Deus erat homo, et e converso, quia unitus animae et carni, et homo mortuus erat, quia anima a carne divisa erat. Propter separationem animae a carne homo mortuus, sed propter utriusque semper secum unionem, homo. Non autem sic erat homo ut ex anima et carne simul junctis subsisteret. Ex qua ratione dicitur aliquis alius homo, et ipse forte ante mortem haec etiam modo erat homo, et post resurrectionem fuit; in morte vero homo erat tantum propter animae et carnis secum unionem, et mortuus propter inter illa duo divisionem.

Si Christus in morte erat homo alicubi, et si ubicumque est, homo sit.

Hic quaeritur, si Christus in morte alicubi erat homo, et si ubicumque est, homo sit. Ad quod dicitur, quia non ubicumque erat, homo sit. Ad quod dicitur, quia non ubicumque est, homo sit. Quia ubique est secundum Deitatem; nec ubique homo, quia non ubique homini unitus; sed ubicumque est secundum hominem, ibi homo est. Tempore autem mortis et ubique erat secundum Deum, et in sepulchro secundum carnem tantum. In sepulchro ergo erat homo, quia humanitati erat unitus, etiamsi non toti, quia carni tantum; et in inferno erat, quia humanitati junctus, sed non toti, quia animae tantum. Sed si in inferno animae tantum, et in sepulchro carni tantum unitus erat, ergo nec in inferno unitus erat animae et carni, nec in sepulchro. Quomodo ergo hic vel ibi homo esse dicitur? Quae est ratio dicti? Quia una eademque unio unitus erat animae in inferno, et carni in sepulchro; et sic erat illis duobus tunc separatis unitus, sicut ante separationem, id est ante

mortem. Ad hoc autem opponitur: Si Christus animam tantum vel carnem tantum assumpsisset, non fuisset verus homo. Sed propter utriusque assumptionem verus homo fuit. Sic ergo ubi carnem et animam sibi unitam non habebat, verus homo ibi non existebat. Sed tempore mortis nusquam illa duo unita habebat: quia nec in sepulchro, nec in inferno, nec alibi. Nusquam erat ergo homo. Ad quod dicitur, quia Christus utique verus homo non fuisset, si carnem et animam non assumpsisset. Sed tamen ex quo assumpsit, neutrum deposuit; sed eum utroque eandem unionem indiescuerat tenuit quam assumendo contraxit. Ideo non incongrue utriusque animae vel carni, vel utriusque unitus est, ibi homo esse dicitur, quia ibi humanitas est. Ergo et in sepulchro erat homo, et in inferno erat homo; quia in utroque humanitas erat Christus, et unam eandemque eum animam et carnem, licet separatis, habebat unionem; et uno eodemque tempore in sepulchro jacuit Christus, et ad infernum descendit. Sed in sepulchro jacuit secundum solam carnem, et in infernum descendit secundum solam animam. Unde Augustinus (super Joan., tract. 78): «Quis non est derelictus in inferno? Christus; sed in anima sola. Quis jacuit in sepulchro? Christus; sed in carne sola: quia in his singularibus Christus est: Christum in his omnibus et singulari confitemur.» Ex his evidenter ostenditur quod carni jacuit in sepulchro unitus erat Christus, sicut animae in inferno. Alioquin si carni mortuae non esset unitus, non in ea diceretur jacuisse in sepulchro. Anima igitur ad infernum descendit, caro in sepulchro jacuit, sapientia eum utroque permansit, quae in inferno posita, ut ait Ambrosius (lib. de Sacram. inq. dominicae, cap. 3): «Lumen vitae fundebat aeternae. Radiabat illic lux vera sapientiae, illuminabat infernum, sed in (1) inferno non claudebatur. Quis enim locus est sapientiae, de qua scriptum est (Job 28): «Nescit homo vias ejus, nec inventa est inter homines: de qua abyssus dicit: «Non est in me; mare dicit, non est mecum. Ergo nec in tempore nec in loco sapientia est, cui nec mors tribuenda est (2). In ligno enim caro, non illa operatrix omnium substantia divina pendebat (3). Confitemur tamen Christum penesque in ligno, et jacuisse in sepulchro, sed in carne sola; et fuisse in inferno, sed in anima sola.

Quod Christus ubique totus est, sed non totum; ut totus est homo vel Deus, sed non totum.

Et utique totus eodem tempore erat in inferno, totus in caelo, totus ubique. Persona enim illa aeterna non major erat, ubi carnem et animam simul unitam sibi habebat, quam ubi alterum tantum; nec major erat ubi utrumque simul vel alterum unitum habebat, quam ubi erat neutrum habens unitum. Totus ergo Christus et perfectus ubique erat. Unde Augustinus (de unit. Trin. ad Optatum, cap. 14 et 15): «Non dimisit Patrem Christus cum venit in Virginem. Ubique totus, ubique perfectus. Uno igitur et eodem tempore totus erat in inferno, totus in caelo: erat apud inferos re-

(1) Al. deest in.

(2) Nicolai: (et inferus cap. 6).

(3) Addit Nicolai: Sive aliter: «Sunt qui in tantum in pietatis prodierit ut putent quia in ligno non caro, sed illa operatrix omnium divina substantia in carnis specie coagulata pendebat. Quis autem non horrescat?»

(1) Al. et carne sejunctus.
(2) Sic reponimus ex Magistri textu separatum caso. Al. et in inferno secundum animam, in sepulchro secundum carnem.